

**6D110200 – Қоғамдық денсаулық сақтау мамандығы бойынша
философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін ұсынылған
Конысбаева Кенжекул Конысбаевнаның «Ишемиялық инсульттің қауіп
факторларын мониторингтеу және басқару» атты диссертациялық
еңбегіне ресми оппоненттің
РЕЦЕНЗИЯСЫ**

**1. Зерттеу тақырыбының өзектілігі мен оның жалпы ғылыми және
жалпы мемлекеттік бағдарламалармен (тәжірибе сұранысы және
ғылым мен техниканы дамыту) байланысы**

Қазіргі уақытта әлемнің көптеген елдерінде және оның ішінде Қазақстан Республикасында (ҚР) қан тамырлары ауруларының таралу деңгейінің өсуі байқалып отыр. Осы жағдай ми қан айналымының өткір бұзылу оқиғаларының жиілігінің артуына әкелді. Жыл сайын әлемде МҚАӨБ 6 млн. астам адам зардап шегеді. Еңбекке қабілетті жастағы тұрғындарда МҚАӨБ таралу оқиғаларының артуы және олардың арасында бас миының ишемиялық зақымдануларының басым болуы мемлекеттерге айтарлықтай үлкен зиян келтіреді. Халықаралық орталықтандырылған зерттеулердің нәтижелері бойынша ишемиялық және геморрагиялық МҚАӨБ арақатынасы орта есеппен алғанда 5,0–5,5/1- ге тең келеді, немесе 80%/20% болып отыр. Яғни 80-85 және 15-20 %. Осыған байланысты тұрғындардың денсаулығын дамыту стратегиясы қажет. Әсіресе цереброваскулярлық апаттарға байланысты оның қажеттілігі жоғары.

Цереброваскулярлық патология, әсіресе МҚАЖБ, медицинаның аса өзекті мәселелерінің бірі болып табылады. Бір жыл ішінде АҚШ – та шамамен 780 мың инсультке ұшырау, АҚШ пен Канаданы қоса есептегенде – 1,2 млн., Еуропалық Одақ елдерінде – 1 млн. - ға жуық, ал қалған елдерде шамамен 10 млн. инсультке ұшырау оқиғалары болады. Орташа алғанда, инсульттердің таралуы жыл сайын 100 мың тұрғынға балап есептегенде шамамен 200 оқиғаға жетеді. Алайда оның таралу деңгейі жеке аймақтарда әр түрлі болуы, оның таралуы генотиптік және басқа да көптеген себептерге байланысты екендігі анықталып отыр.

ҚР Тәуелсіз Мемлекеттер Достастығы елдері арасында жүрек-қан тамырлары ауруларынан туындайтын өлім-жітім оқиғалары бойынша төртінші орында тұр. ҚР-да жүрек-қан айналу жүйесі ауруларына шалдыққан 2 млн. адам тіркелген, бұл елдің экономикалық белсенді тұрғындарының 12% құрайды.

Қазақстанның түрлі өңірлерінде ми инсультімен сырқаттанушылық жылына 1000 адамға балап есептегенде 2,5-3,7 оқиғаны, өлім – жітім жылына 1000 адамға балап есептегенде 1,0-1,8 оқиғаны құрайды.

Егер ми инсультімен (МИ) күрес бойынша бірыңғай жалпы әлемдік шаралар қабылданбаса, инсульттан 2030 жылға қарай өлім-жітімге ұшырайтындар саны 7,8 млн. - ға жетеді. ҚР МИ таралуы бойынша үшінші орынды иеленеді, миокард инфарктісі мен қатерлі ісіктерге жол бермейді.

Инсульттан аман қалған адамдардың көпшілігі мүгедек болып қалады. Мүгедектіктің барлық себептерінің ішінде инсульттен туындайтын мүгедектік бірінші рангалық орынды алады. 2010 жылғы инсультқа байланысты тікелей және жанама шығындар тек АҚШ-та 73,7 млрд. долларды құрады. Батыс Еуропада әрбір инсультке ұшыраған науқасты емдеуге және оңалтуға орташа есеппен жылына 33 мың еуро жұмсалады.

Инсультке ұшырау және одан туындайтын өлім-жітімнің жоғары деңгейі негізінен инсультке, ұшырау қаупінің негізгі себептерінің алғашқы және қайталама профилактикасының төмендігіне тікелей байланысты.

Осыған байланысты ҚР-да инсульт пен миокард инфарктісінен туындайтын өлім-жітім мен мүгедектікті төмендету және қан тамырлары ауруларының алдын алуға бағытталған іс-шаралар кешенін әзірлеу және іске асыру сырқаттанушылық, өлім-жітім және мүгедектік көрсеткіштерін төмендетуге мүмкіндік береді, науқастардың өмір сүру сапасын жақсартады және қоғамның экономикалық шығындарын едәуір азайтады.

2. Диссертацияларға қойылатын талаптар аясындағы ғылыми нәтижелер.

PhD докторант К.К.Конысбаеваның диссертациялық жұмысы аяқталған ғылыми зерттеу жұмысының нәтижесі болып табылады және отандық және шетелдік әдебиеттерді шолудан, зерттеу материалдары мен әдістерінен, өзіндік зерттеулер нәтижелерінен, қорытындылардан, ғылыми-практикалық ұсыныстардан, қосымшалардан және әдебиеттер тізімінен тұрады. Диссертация 174 баспа бетінде жазылған, жұмыс 47 кесте мен 42 суретпен безендірілген. Әдебиеттер тізімі 65 отандық және 160 шетелдік көздерден тұрады.

Докторант зерттеу шеңберінде шет елдер мен Қазақстанда ишемиялық инсульттердің таралуын зерттеді. Қазақстан Республикасындағы инсульт қызметінің ұйымдастырылуы, жай-күйі және нормативтік-құқықтық базасы талданды. Ишемиялық инсультке (ИИ) шалдыққан пациенттердің қызметтік мәртебесімен тәуекел себептерінің арасындағы өзара байланысы зерделенді және ИИ бастан кешкен науқастарды тиімсіз оңалту предикторлары анықталды. Алматы қ. клиникаларында емдеуде жүрген ИИ-мен ауыратын науқастардың қайтыс болу жағдайларына клиникалық-патологоанатомиялық талдау жүргізілді.

Жүргізілген зерттеу нәтижесінде Алматы қаласы бойынша ишемиялық инсультке алып келетін қауіпті себептерге отбасылық жағдай (әлеуметтік қолдау маркері, уақытында көрсетілген көмек), артериялық гипертензия, жүрекше фибрилляциясы және дислипидемия жататындығы анықталды. Анықталған жағдайлар ҚР ИИ басқаруға бағытталған тұжырымдаманы қалыптастыруға негіз болды. Артериялық гипертензия инсульттің таралу деңгейіне айтарлықтай үлесін қосады. Анықталған қағидалар бүкіл әлем бойынша соңғы халықаралық зерттеулердің қортындыларына сай келеді. Сонымен, жүрекше фибрилляциясы инсульттің даму ағымын ауырлататын себеп екендігін көрсетті.

Осылайша, автордың ғылыми нәтижелері Қоғамдық денсаулық пен денсаулық сақтау ғылымы мен медицина тәжірибесіне қосқан елеулі үлес болып табылады.

3. Диссертацияда тұжырымдалған әрбір нәтиженің, тұжырым мен қорытындылардың негізделу дәрежесі мен дәйектілігі

PhD докторант К.К.Конысбаеваның "Ишемиялық инсульттің қауіп факторларын мониторингтеу және басқару" тақырыбындағы диссертациялық жұмысы кешенді ғылыми зерттеу жұмысы болып табылады. Диссертация тұжырымдаған ғылыми нәтижелер мен ережелер шынайы ақпарат көздерінде негізделген.

Зерттеуге 1070 пациент тартылды, оның ішінде 1 топқа жататын 540 пациент инсультті бастан өткізгендер – негізгі топқа жатса, бақылау тобына инсультті бастан өткізбеген, жынысы мен жасы бойынша негізгі топқа сай келетін, жүрек-тамыр патологиясы бар 530 пациенттен тұрады. Есепке алу көрсеткіштеріне жататындар: Жасы 20 және одан жоғары, жынысы бойынша – әйелдер мен ерлер, ХАК жүрек-қан тамыры аурулары бойынша есепте тұрған пациенттер. Ретроспективті зерттеу барысында пациенттерді сабақтастық бақылау сызбасы бойынша олардың амбулаториялық карталары және 2011-2016жж. пациенттердің ауру тарихын зерделеуден тұрады: емхана – стационар, сырқатнама, бас миының ишемиялық инфарктісі диагнозы бар қайтыс болған пациенттердің патологоанатомиялық тексеру нәтижелері бар.

Клиникалық зерттеулер базалары ретінде: ЖШККА (инсульт орталығы), №7 ҚКА (инсульт орталығы), №1 ҚКА (оңалту орталығы), № 4 ҚКА (неврологиялық бөлімше), ҚКА (неврологиялық бөлімше). Морфологиялық зерттеулер базасы: Алматы қаласының патологоанатомиялық бюросы.

Жалпы бағалау қортындысын есептеу үшін бекітілген және кездейсоқ әсерлері бар модельдер қолданылды. Кокс моделін пайдалана отырып регрессиялық талдау систолалық АҚ бастапқы деңгейі мен қайта ишемиялық

инсультке шалыну ($p < 0,05$) мүмкіндігі арасындағы статистикалық тәуелділікті көрсетті. Кокс моделін қолдану арқылы регрессиялық талдау, мүмкіншіліктердің қатынасын (МК) есептеу және деңгейлік айнымалыны есептеу жүзеге асырылды.

Клиникалық-анатомиялық деректерді және ілеспелі патологияны өндеу кезінде заманауи статистика әдістері қолданылды, оның ішінде, деректерді жынысы, жасы бойынша топтау, кестелер мен графиктерді құру, салыстырмалы шамаларды есептеу, алынған айырмашылықтың анықтығын бағалау тәсілдері қолданылды.

Талдау барысында ишемиялық инсульті бар 1000 науқасқа балап өлім көрсеткіштері анықталды. Осындай талдама жұмыстары жеке жастық топтарда да жүзеге асырылды, оның құрылымы (құрамы) есептелді.

Өліге ұшыраған науқастардың жастық және жыныстық ерекшеліктері, көрсеткіштер айырмашылығын анықтау орташа қателер мен Стюдент критерийі арқылы жүзеге асырылды.

Осылайша, негіздеу дәрежесінің, тұжырымдардың, диссертациялық еңбектің қорытындыларының шынайылығы жүзеге асырылған зерттеулердің жеткілікті санына және зерттеулердің жетік ұйымдастырушылық және әдістемелік базасына сүйенген.

4. диссертациядағы әрбір ғылыми нәтиженің, қорытындылардың және тұжырымдардың жаңалық дәрежесі

Ғылыми – зерттеу жұмысының барысында мынандай заңдылықтар анықталды: әлеуметтік-биологиялық және мінез - құлықтың себептердің арасындағы байланыс тығыздығын анықтау мақсатында зерттеуге тартылған тұлғаларды А,В,С атты салыстыру топтарына жіктей отырып жүзеге асырылды. Оның барысында зерттеулердің отбасылық жағдайы ерекше мәнге ие болды. Ишемиялық инсультке шалдығу оқиғалары және олардың өлімге ұшырауы жалғызбасты пациенттер арасында жанұясы бар тұлғаларға қарағанда екі есе жоғары болып шықты. Осы себептің сырқаттылық және өлім көрсеткішінің қалыптасуында нақты және шынайы әсері бар екендігі анықталды. Сырқаттану кезінде отбасы мүшелерінің, туған-туысқандардың пациенттердің жанында болуы, олардың өмір сүруге деген онды көзқарасының қалыптасуына себеп болады.

Қауіп-қатерлердің клиникалық себептермен байланысын анықтау, олардың арасындағы байланыс тығыздығын көрсетті. Мысалы, артериялық қысымның жоғарлығы мен қатерлі себептердің таралу жиілігі, арасындағы байланыс негізгі топтағы, ауру адамдар арасында айқын болып шықты. Осы

көрсеткіштердің байланыс тығыздығы математикалық модельдеу жолымен дәлелденді.

Диссертациялық жұмыстың әрбір қорытындысы жаңалықпен сипатталады және алғаш рет әзірленген болып табылады.

Демек, диссертациялық жұмыстың нәтижелері мен қорытындылары жаңалығы мен айқындалады және қоғамдық денсаулық пен денсаулық сақтау ғылыми бағытын дамытуға белгілі бір үлес қосады.

5. Алынған нәтижелердің ішкі бірлігін бағалау

К.К.Конысбаеваның диссертациялық жұмысы қоғамдық денсаулық пен денсаулық сақтаудың өзекті мәселелеріне арналған және ішкі бірлігі жоғары еңбек. Материалдар логикалық жүйелілікпен қалыптастырылған. Міндеттер қойылған мақсатты шешуге бағытталған. Қолданылған әдістеме ғылыми зерттеу жұмысын заманауи талаптарға сай орындауға жол ашады. Тәжірибелік ұсыныстар Қоғамдық денсаулық сақтау ғылымы мен медицина тәжірибесіне қосылған үлес болып табылады. Қол жеткізген зерттеу нәтижелері көрнекті кестелер мен суреттермен айқындала түскен.

6. Докторант алған нәтижелердің тиісті өзекті мәселені немесе қолданбалы мәселені шешуге бағытталуы.

Зерттеу барысында алынған ғылыми нәтижелер, қорытындылар мен тәжірибелік ұсыныстар ишемиялық инсульт ауруларына емханалық және стационарлық көмек көрсету жүйесін ұйымдастыруды және басқаруды жетілдіруге бағытталған.

Осы еңбектің нәтижелерін медицина тәжірибесінде қолданысқа енгізу ишемиялық инсультке шалдыққан аурулардың өмір сүруге ынтасын арттырып, өлімге ұшырау оқиғаларын төмендетеді.

7. Диссертацияның негізгі қағидасы мен қорытындыларының жарияланымдары.

Диссертацияның негізгі ережелері, қорытындылары мен тәжірибелік ұсыныстары жарық көрген 20 ғылыми мақалада жарияланды, оның ішінде ҚР БҒМ Білім және ғылым саласындағы бақылау комитеті ұсынған журналдарда 6 жарияланым, халықаралық, шетелдік және басқада конференция жинақтарында 6 жарияланым, Scopus базасына кіретін журналдарда 2 жарияланым. Сонымен қатар, зерттеу нәтижелері бойынша авторлық құқық объектісіне құқықтарды мемлекеттік тіркеу туралы 6 куәлік алынды.

8. Диссертацияның мазмұны мен рәсімделуі бойынша кемшіліктер.

Диссертациялық еңбек қазақ тілінде грамматикалық және стилистік тұрғыда өте жоғары деңгейде даярланған. Диссертацияның мазмұнына және рәсімделуіне қойылатын күнә жоқ. Қолданылған әдістемелер ғылыми еңбектің барлық ерекшеліктерін айқындай түскен. Сонымен қатар жаңа диссертациялық еңбектерді орындауға дұрыс бағыт көрсететін құрал ретінде қарастыруға болады.

Қорытынды.

6D110200 – Қоғамдық денсаулық сақтау мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға ұсынылған «Ишемиялық инсульттің қауіп факторларын мониторингтеу және басқару» тақырыбы бойынша PhD докторант Конысбаева Кенжекул Конысбаевнаның диссертациялық жұмысы өз бетінше орындалған, аяқталған ғылыми еңбек және өзектілігі, әдістемелік деңгейі, ғылыми жаңалығы және нәтижелердің тәжірибелік маңыздылығы бойынша ҚР Білім және ғылым министрлігі, Білім және ғылым саласындағы бақылау комитетінің ғылыми дәрежелерін беру ережесінің талаптарына сәйкес келеді, 6D110200 – Қоғамдық денсаулық сақтау мамандығы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін ұсынылған диссертацияларға, ал докторант Конысбаева К.К. 6D110200 – Қоғамдық денсаулық сақтау мамандығы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесіне лайық.

Ресми рецензент:

Қ.А.Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің

Жоғары медициналық білімінен

кейінгі білім беру институты,

«Профилактикалық медицина

және стоматологиялық пәндер»

кафедрасының профессоры, м.ғ.д.

Растаймын:

Қ.А.Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің кадр бөлімінің басшысы

М.А.Булешов

